

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	6
Inleiding	8
1 INTRODUCTIE LEESAANPAK VRIJ LEZEN	10
1.1 Het belang van lezen	11
1.2 Leesmotivatie	12
1.3 Achtergrondkennis en woordenschat	13
1.4 Verantwoording en fundering van de aanpak	14
1.4.1 Het SSR-programma: stil en vrij lezen	14
1.4.2 De vijfstappenaanpak van Marzano	15
1.4.3 De leescirkel van Chambers	15
1.4.4 Effecten van de drie programma's	16
1.5 De aanpak Vrij lezen	17
1.6 Vrij lezen en de referentieniveaus	17
1.7 Conclusie	21
2 HET PROJECT VRIJ LEZEN	22
2.1 Resultaten van het project	24
2.1.1 Opzet van het onderzoek	24
2.1.2 Resultaten van de leerlingen	25
2.1.3 Resultaten leraren en management	27
2.1.4 Resultaten mediatheek/bibliotheek	28
2.2 Overige resultaten	29
2.3 Conclusie	35

3	INVOERING OP SCHOOLNIVEAU	38
3.1	De acht voorwaarden van Pilgreen	39
3.1.1	Voorwaarde 1: Toegankelijkheid	40
3.1.2	Voorwaarde 2: Aantrekkingskracht	44
3.1.3	Voorwaarde 3: Bevorderlijke omgeving	44
3.1.4	Voorwaarde 4: Aanmoediging	45
3.1.5	Voorwaarde 5: Teamtraining	45
3.1.6	Voorwaarde 6: Non-verantwoordelijkheid	46
3.1.7	Voorwaarde 7: Vervolgactiviteiten	46
3.1.8	Voorwaarde 8: Verspreide leestijd	48
3.2	Andere invoeringsaspecten	48
3.2.1	Vrij lezen en taal-leesbeleid	48
3.2.2	Keuze van de klassen	49
3.2.3	Bemensing van het Vrij lezen	50
3.2.4	Financiering	51
3.2.5	Inroosteren van de leesmomenten	52
3.2.6	De communicatie over en promotie van het Vrij lezen	53
3.2.7	Het meten van de effecten van Vrij lezen	54
3.3	Scenarlo's van de drie pilotscholen voor voortgezet onderwijs	55
3.3.1	Scenario Het Mariscollege (locatie Kijkduin), Den Haag	56
3.3.2	Scenario CSG Augustinuscollege, Groningen	56
3.3.3	Scenario CSG Reggesteyn, Nijverdal	57
3.4	Scenarlo's in het primair onderwijs	58
3.5	Scenarlo's In het mbo	59
4	STAPPENPLAN VOOR DE LERAAR	62
4.1	Algemene introductie op het leerlingenpakket en het lerarenpakket	64
4.2	Stap 1: Interesses achterhalen en bepalen	69
4.2.1	Handreikingen en tips	69
4.2.2	Wat te doen als.	71
4.2.3	Bladen	72

4.3 Stap 2: Leesmateriaal kiezen	72
4.3.1 Handreikingen en tips	72
4.3.2 Wat te doen als...	74
4.3.3 Bladen	75
4.4 Stap 3: Ongestoord lezen	75
4.4.1 Handreikingen en tips	75
4.4.2 Wat te doen als...	76
4.4.3 Bladen	78
4.5 Stap 4: Individueel verwerken	78
4.5.1 Handreikingen en tips	79
4.5.2 Wat te doen als...	81
4.5.3 Bladen	82
4.6 Stap 5: Interacteren	83
4.6.1 Handreikingen en tips	83
4.6.2 Wat te doen als...	85
4.6.3 Bladen	86

BIJLAGE 1

Websites rondom lezen	89
---------------------------------	----

BIJLAGE 2

Omschrijving van de taken uit de drie domeinen Mondelinge taalvaardigheid, Lezen en Schrijven in het referentiekader taal op niveau 1F, 2F en 3F	97
---	----

LITERATUUR	105
----------------------	-----

VOORWOORD

Met trots presenteren wij u de vernieuwde uitgave van de publicatie *Vrij lezen*. De oorspronkelijke publicatie (2010) is ontstaan uit een driejarig project rondom het verbeteren van leesvaardigheid, waarbij leesplezier en motivatie de sleutelwoorden waren. Plezier en motivatie kwamen we destijds op allerlei manieren tegen bij het ontwikkelen en uitproberen van de aanpak.

De vernieuwde uitgave is ontstaan uit de enthousiaste reacties uit het veld op de aanpak *Vrij lezen*. De oplage van 1000 exemplaren was binnen de kortste keren op. Daarnaast bleek dat de box niet alleen zijn weg vond naar het voortgezet onderwijs, maar ook naar het basisonderwijs en het mbo. De referentieniveaus taal en rekenen hadden ook al hun intrede gedaan in onderwijsland. Al met al meer dan genoeg reden om tot een vernieuwde uitgave te besluiten.

Nogmaals willen wij die mensen bedanken die in het eerste uur aan het project hebben bijgedragen. Dit zijn:

CSG Reggesteyn, Nijverdal: Peter Snijders, Iris Borger, Stefan de Nijs, Paula van Brug, Janneke Krommendijk, Gert-Jan van der Molen, Gerco van 't Spijker, Herbert Teesselink, Desiree Kelder, Bert Kozijn en alle leerlingen die aan het project hebben meegedaan.

Mariscollege, Den Haag: Marijke de Jong, John Taal, Mirjam Poley, Hannie Osseman, Wim Weber, Claudia Doedens, Sandhya Dijkstal, Yvonne Alberts, Peter Wesseling en alle leerlingen die aan het project hebben meegedaan.

CSG Augustinuscollege, Groningen: Caroline Coppes, Joke Boonstra, Agaat van Kleef, Wolbert van Wageningen en alle leerlingen die aan het project hebben meegedaan.

De wetenschappelijke adviseurs, Anneke Smits en Hilde Hacquebord, en Smulders Audiovisueel.

Last but not least natuurlijk de mede-auteurs van de eerste uitgave: Judith Richters, Corine Ballering en Janneke Oosterman.

Bij deze uitgave willen we expliciet Dia Wesseling bedanken, die vanuit het perspectief van het bibliotheekwezen naar de aanpak heeft gekeken. Verder dank voor de aanvullingen van vele gebruikers van de aanpak in voortgezet en primair onderwijs en mbo-scholen, zoals Frank Schaafsma van het Deltion in Zwolle, en onze collega-consultants. Tenslotte willen we onze CPS Uitgeverij in de persoon van Hetty Deelstra en Kim van Brink bedanken. Zij hebben in roerige tijden vol overgave meegewerkt aan deze vernieuwde uitgave.

Lucia Fiori
Janneke van Hardeveld

december 2012

INLEIDING

De laatste jaren heeft het onderwerp leesvaardigheid een grote belangstelling in het onderwijs. Terecht, als je ziet hoe belangrijk een goede leesvaardigheid is. In het verbeteren van de leesvaardigheid lag de focus overwegend op het werken aan woordenschat, leesstrategieën en vlot technisch lezen, kortweg de ‘expliciete aanpak’ genoemd. Een aanpak die de laatste jaren meer en meer school maakt, is de ‘impliciete aanpak’. Deze gebruikt leesplezier en leesmotivatie als ingang om leeskilometers te maken en daarmee de leesvaardigheid en leerprestaties te bevorderen. Een soortgelijke tendens is ook zichtbaar, kijkend naar de impulsen vanuit het ministerie van OCW. Voorheen lag erg de focus op *hoe* kinderen lezen. Nu is onder andere met het meerjarenproject ‘De kunst van het lezen’ de focus verschoven naar *wát* kinderen lezen. De aanpak Vrij lezen sluit naadloos aan op deze tendens.

Deze aanpak, gebaseerd op leesplezier en leesmotivatie, heeft CPS, in opdracht van het ministerie van OCW binnen het project ‘Effectieve aanpak taal en lezen in het voortgezet onderwijs’, vertaald naar en toegepast in de Nederlandse onderwijssituatie. Dat heeft tot de eerste publicatie geleid. Deze vernieuwde publicatie speelt in op het referentiekader taal. De uitgave is behalve voor het voortgezet onderwijs geschikt gemaakt voor mbo en primair onderwijs en strekt van 1F t/m 3F van het referentiekader. Naast het leerlingportfolio met vele werkbladen is ook voorzien in een compleet lerarenpakket. Ook zijn actuele ontwikkelingen opgenomen, zoals recent Nederlands onderzoek naar leesbevordering en het meerjarenproject *de Bibliotheek op school*. Tenslotte is hoofdstuk 3, Invoering op schoolniveau, verrijkt met aandacht voor invoeringsaspecten zoals promotie, verbinding met taalbeleid en het meten van resultaten.

Het pakket Vrij lezen bestaat uit een boek en een cd-rom. Via de site www.cps.nl/vrijlezen kunt u de film *De aanpak in beeld* zien en downloaden. De film gaat in op de voorwaarden en de stappen van de aanpak Vrij lezen, en laat zien hoe de implementatie heeft plaatsgevonden op drie Nederlandse scholen voor voortgezet onderwijs en wat dit heeft opgeleverd. De cd-rom bestaat uit een leerlingportfolio met vele werkbladen, een compleet lerarenpakket en een aantal informatieve bijlagen. Het boek bevat achtergrondinformatie over Vrij lezen en een handleiding voor het implementeren van de Vrij lezen aanpak in uw school.

Boek en cd-rom zijn bedoeld voor de schoolleider, de taal- en leescoördinator, uitvoerende leraren en de mediathecaris.

In hoofdstuk 1 van deze publicatie wordt allereerst de aanpak toegelicht. Hierbij wordt de aanpak Vrij lezen gerelateerd aan de referentieniveaus. In dit hoofdstuk zijn de nieuwste onderzoeksgegevens over leesbevordering en leesmotivatie toegevoegd. Vervolgens wordt in hoofdstuk 2 besproken hoe drie Nederlandse scholen de aanpak hebben ingevoerd en wat hun ervaringen en resultaten zijn. In de hoofdstukken 3 en 4 worden de voorwaarden en de stappen van de aanpak uitvoerig besproken, eerst op schoolniveau en vervolgens op lerarenniveau. De opgenomen tips kunnen direct in praktijk worden gebracht. De keuzes en de ervaringen van de drie oorspronkelijke pilotscholen voor voortgezet onderwijs worden daarin meegenomen, net als de ervaringen die later in andere scholen voor primair en voortgezet onderwijs en mbo zijn opgedaan. Deze bundeling van materialen is dusdanig compleet dat direct een goede start gemaakt kan worden met de aanpak.

CPS heeft veel ervaring opgedaan met de introductie, implementatie en borging van Vrij lezen en is natuurlijk voor ondersteuning op dit punt te benaderen. Wij wensen iedereen veel succes en leesplezier met deze publicatie en vooral natuurlijk met de aanpak Vrij lezen.